

ŞEVKET SÜREYYA “DÖNEK” DEĞİLDİ; KADROÇULUK “ÜÇÜNCÜ YOL” DEĞİLDİ

12 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Şevket Süreyya Aydemir ve *Kadro Dergisi*, sosyalizm ve kapitalizm arasında bir **ÜÇÜNCÜ YOL** oluşturmaya çalışmıyordu. Önerilen, sömürge ve yarı-sömürge ülkeler için “sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol” stratejisiydi ve bu strateji, Türkiye’de işçi sınıfının çok zayıf olduğu ve yoksul köylülüğün bir mücadelesinin olmadığı koşullarda Mustafa Kemal Paşa’nın gücüyle “yukarıdan aşağıya” hayata geçirilecekti. Ayrıca, Şevket Süreyya bir **DÖNEK** değildi; Komintern’e ve Sovyetler Birliği’ne bağlı ve bağımlı bir çizgi izleyenlere karşı bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm modelini savunuyordu.

Bu yazı, bu konulara açıklık getirmeyi amaçlamaktadır.

Şevket Süreyya’nın, 1932 yılında *Kadro Dergisi*’ni çıkarmadan ve *İnkılâp ve Kadro* kitabını yayımlamadan önce TKP üyeliği vardır.

Şevket Süreyya, 1897 yılında Edirne’de doğdu.

1921 yılında Türkiye Komünist Fırkası’na üye oldu. 1921 yaz sonlarında Moskova’ya gidip Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi’nde (KUTV) Nazım Hikmet, Vâlâ Nureddin ile birlikte öğrencilik yaptı. 1923 yılı sonunda İstanbul’a parti görevlisi olarak geldi ve Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası’nda çalışmaya ve Aydınlık’ta yazmaya başladı.

1925 yılında TKP’nin yeniden örgütlendiği Akaretler Kongresi’nde, önce 21 kişilik Merkez Komitesi üyeliğine, daha sonra 7 kişilik icra komitesi üyeliğine getirildi. 1925 Mayıs’ındaki TKP tevkifatında 10 yıl hapse mahkûm edildi. Afyon Cezaevi’ne gönderildi. 1926 yılında Ceza Kanununda yapılan bir değişiklik sonrasında 1926 yılı Ekim ayında tahliye edildi.

Şefik Hüsnü ve Şevket Süreyya, Kemalizm Konusunda Çatışıyor

Şevket Süreyya bu yıllarda TKP’nin önderi Şefik Hüsnü ile özellikle Kemalist Devrim konusunda farklı düşünüyordu.

Şefik Hüsnü, daha başından itibaren Mustafa Kemal Paşa’ya karşı düşmanca bir tavır almıştı. Mustafa Kemal Paşa’yı burjuva olmakla ve emperyalistlerle uzlaşmakla suçluyordu. Ayrıca, partiyi Komünist Enternasyonal’den gelen talimatlarla yönetiyor, ancak Mustafa Kemal Paşa konusunda Komintern’in Sovyetler Birliği’nin dış politikasıyla uyumlu nispeten yumuşak politikasıyla anlaşamıyordu.

Buna karşılık Şevket Süreyya, Sovyet Rusya’da yaşadığı deneyimlerine ve bu alandaki birikimine bağlı olarak, Mustafa Kemal Paşa’nın “inkılâpçı” yanını öne çıkarıyor ve bu anlayışla tavır alınmasını savunuyordu. Türkiye’nin yapısı konusunda da çok daha gerçekçi analizler yapıyordu.

Şevket Süreyya, daha 1924 yılında Sadrettin Celal ile birlikte yazdıkları *Lenin ve Leninizm* kitabının kendisine ait bölümünde Türkiye’de proletaryanın durumu hakkında gerçekçi değerlendirmeler yapıyor ve Kemalist Devrim’e (“Cumhuriyet”e) sahip çıkıyordu:

*“Bize gelince; bizde imparatorluk zamanlarında memleketimizin hakikaten fena idare edilmesi; lüzumsuz muharebeler, kapitülasyonlar memleketimizi yarı bir müstemleke halinde bırakmış ve iktisadın inkişafımıza mani olmuştur. Bütün bunların, bilhassa harb-i umumi ve Yunan Harblerinin tahribatı neticesinde şimdi memleketimizdeki iktisadi seyir, menfi bir seyirdir. Yani memleketimiz şimdi bir (sermaye terakümü) devri yaşamıyor. Memleket umumi bir fakirleşme ve sefilleşme halindedir. **Bizde henüz proletarya değil, işsizler, ihtisassızlar, hülasa ‘lumpen proletarya’ artıyor.** Nasıl ki iktisadi inkişaf dediğimiz hallerde de hakiki sanayi ve ticaret değil, ihtikar (spekülasyon) icra-i hüküm etmektedir. Binaenaleyh bizde ne sosyal demokrasi, ne de diğer şekil kitlevi hareketler için lazım olan içtimai zemin henüz tabiatıyla teşekkül etmiş değildir.*

*“Memleketin zengin, sermayedar, ileri bir hale gelmesi şimdi günün tarihi vazifesidir ve bu vazife ise disiplinli ve müteşekkil bir cumhuriyet partisine düşer. **Cumhuriyetin idame ve muhafazası için yapılacak her hareket, hatta ne kadar şiddetli bile olsa, doğru, terakkiperverine, ileri bir harekettir.**” (Şevket Süreyya ve Sadrettin Celal, *Lenin ve Leninizm, Hayatı, Şahsiyeti Hakkındaki Mütalaalar*, Aydınlık Külliyyatı No.10, İstanbul, 1924, çeviriyazı: Elmas Şahin, Salkımsöğüt Yay., Ankara, 2005;44)*

1925 yılında TKP yöneticilerinin çoğu tutuklandı. Şefik Hüsnü ise yurtdışına gitti. 1926 yılında TKP'nin durumunu görüşmek üzere Viyana'da bir konferans ("Türkiye Komünist Fırkası Birinci Viyana Aktif Konferansı") düzenlendi. 27 Mayıs günü çalışmalarına başlayan konferansa, yurt dışından Şefik Hüsnü, Nazım Hikmet, Hasan Ali (Ediz) ve Türkiye'den Vedat Nedim (Tör), Hamdi (Şamilov) ve Mehmet (Baytarzade Mehmet, Baytar Mehmet) katıldı. Toplantıda Şefik Hüsnü'nün içinde yer alacağı bir Harici Büro kurulması kararlaştırıldı. "1926 Viyana Konferansı'nda Merkez Komitesi'ne (SeKa) dış ilişkilerde yardım etmek, Komintern'le bağını kurmak amacıyla bir Harici Büro kurulmuştur. Moskova'da bulunan Harici Büro'da Şefik Hüsnü, Nazım Hikmet, Hasan Ali Ediz, Baytar Ali Cevdet görev almıştır." (Dervişoğlu, Sinan (der.), 1926-1927 TKP MK Tutanakları, Büyük Kırılma, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2007;12; ayrıca bkz. Dervişoğlu, Sinan (der.), Türkiye Komünist Partisi 1926 Viyana Konferansı, TÜSTAV Yay., İstanbul, 2004)

Türkiye'de faaliyet gösterecek Merkez Komitesi'nde de Vedat Nedim ve Şevket Süreyya yer aldı. Vedat Nedim, partinin genel sekreteriydi.

Bu dönemde Vedat Nedim ve Şefik Hüsnü, Kemalizm'e karşı çıkış konusunda ortak tavır alıyordu.

Dr.Şefik Hüsnü'nün 1925 yılında yazdığı bir raporda, Kemalistler hakkında aşağıdaki suçlamalar yer almaktadır:

"Kemalistlerin halet-i ruhiyelerini gayet iyi anlıyoruz. Yabancı sermayeyle kesinlikle uzlaşmanın arifesindeler. Açıktr ki böylece halk kitlelerinin baskısının kendilerine dayattığı milli istiklal programının ana noktasına, yani emperyalist güçlerin sömürgeleştirme teşebbüslerine karşı mücadelenin sürekliliğine ihanet ettiklerinin farkındalar. Halk onların emperyalist güçlerle sıkı işbirliğine dayalı olarak iktisadi kalkınmayı sağlama projelerine öylesine karşı ki, işçiler ve köylüler seslerini yükseltme ve iradelerini dayatma durumlarında olsalar bu planlarını uygulamaları imkansız olurdu. Dolayısıyla Kemalistler için emekçi kitleleri halen içinde buldukları dağınıklık halinde tutmaları hayati bir meseledir. Elverişli nesnel koşulların bilinçli emekçilere bir araya gelme fırsatı verdiği yerde bile, Kemalistler onların teşkilatlarını dağıtmak için ellerinden gelen çabayı harcıyor. Bu onlar için emekçileri emperyalist sermayenin himayesi altında acımasızca sömürmelerinin olmazsa olmaz şartıdır. Ancak ne yaparlarsa yapsınlar, bu hain teşebbüste başarıya ulaşamayacaklar. Sınıf mücadelesi ruhu daha şimdiden geniş emekçi tabakaları harekete geçiriyor. Bunlar manevi önderlerinin karşılık verilmeksizin ezilmelerine imkan tanımayacaklardır; kendi kanlarıyla bedelini ödedikleri milli istiklallerinden mahrum bırakılmalarına da izin vermeyeceklerdir." (Akbulut, Erden-Tunçay, Mete, İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne, 1919-1926, 2. Cilt, 1924-Mart 1925, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2013;18)

Erden Akbulut ve Erol Ülker, Vedat Nedim'in Kemalizm'e ilişkin tavrını şöyle anlatmaktadır:

"Nitekim Vedat Nedim de Dr. Şefik Hüsnü gibi Şevket Süreyya'nın görüşlerini bir sapma olarak nitelendirmektedir." (Akbulut,Erden-Ülker,Erol, Türkiye Komünist Partisi'nin Bolşevikleşmesi, 1925-1928, Yordam Kitap, İstanbul,2021;29)

"Vedat Nedim Viyana Konferansı tartışmalarında açık bir şekilde görüldüğü gibi Kemalizme karşı muhalif bir tutum takınmakta, Takrir-i Sükun rejimini dayatan bu hareketin TKP'nin çabalarıyla ileriye taşınamayacağını düşünmekte, bu nedenle elverişli koşullar doğana kadar Parti'nin öncelikle kendi varlığını muhafaza etmesi ve ileriye yönelik hazırlık yapması gerektiğini öne sürmektedir. Şevket Süreyya ise tersine, mevcut rejimin burjuva karakterini değil inkılapçı yönünü öne çıkararak TKP'nin bu doğrultuda hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır." (Akbulut-Ülker,2021;28)

Şevket Süreyya, Kemalist iktidara karşı izlenmesi gereken politikayı, TKP Harici Büro'ya yazdığı 11/12 Aralık 1926 tarihli mektubunda şöyle özetliyordu:

"Bugünkü Türkiye'yi düşünürken münhasıran bir 'burjuvazi keyfiyetini' değil, aynı zamanda 'Türkiye inkılâbını' düşünmek mecburiyetindeyiz. Ben bu inkılâbı şöyle tasvir ediyorum: 'Türkiye inkılâbı; Evvelden keşf ve vaad olunmayan, fakat iyi bir sevk-i idare ve şerait-i hariciyenin zaruretleriyle zaman zaman inkişaf ve nihayet bir kül ve sistem teşkil eden içtimai, iktisadi ve siyasi icraat ve tedbirleriyle -kapitalizmin inihlali devrinde- zuhuru zaruri olan Şark ve müstemleke inkılâbatının mütemeyyiz ve şâmil bir numunesini teşkil eder.' Her milli inkılâp gibi bu hadisenin de bir hududu var. Beynelmilel fevkalade hadisat cereyan etmedikçe, bu milli

inkılâb, o mukadder istikametlerine doğru adım adım inkişaf edecektir. Fakat bugün o vaziyetteyiz ki burjuvazi henüz -Şark irticai ve Garp emperyalizmi önünde- diğer sınıfların da menfaatlerini temsil etmek devrindedir. Bütün kuyûd ve şeraitten muarra bir sınıf mücadelesi, bütün kuyûd ve şeraitten muarra bir 'istismar' karşısında olmadığımız için mesela vergiler, mesela militarizm, mesela terörün tenkidi mevzubahis olunca fikrimizde ve elimizde herhangi diğer bir komünistin hudutsuz serbestisini duymuyoruz. Bin bir çeşit sebeplerle milli inkılâbi rehberlik ve devletin Türkiye amele ve köylüsünün elinde bulunamaması yüzünden, tarihi sebeplerle o rolün bu ele intikal edeceği güne kadar her Türk komünisti faaliyetini yaparken kendisini nazik bir vaziyet-i hususiye karşısında duyacaktır.” (Akbulut-Ülker,2021;391)

Şevket Süreyya, bu değerlendirmeden sonra, mektubunda aşağıdaki önerileri formüle ediyordu:

“Bu tahliller karşısında ise polisin cilvelerine değil, fakat içinde yaşadığımız memleketin ve içinde faaliyette bulunacağımız sınıfın afaki seviyesine göre tabiye ve taktik hükümlerimizi vermek vaktine gelince ben nihayet şu noktalara geliyorum.

- 1- Küçük, dar fakat oldukça iyi yetişmiş bir kadro olan Türkiye Komünist Fırkası'nın birinci saftaki anasını İstanbul'da ve memleketin başlıca nikatında faal, yani vaziyete murâkib ve müterakkib bir halde bulundurmak.
- 2- Bu anasın merkezle ve merkezin Beynelmile ile temasını tam ve mahirane bir illegalite içinde tezyîd ve temâdi ettirmek.
- 3- Merkez işlerini en asgari bir kadro ile tedvir etmek ve katib-i umuminin salahiyetlerini arttırmak.
- 4- Merkez etrafında ve muhitte ictimâ günleri gayr-i muayyen olan, klasik şekilde 'hücre'lerden ziyade, daha mülayim bir 'noktalama' şekliyle komünist anasını toplamaya ve şahsiyetlerini muhafazaya çalışmak.
- 5- Muhitteki mesul arkadaşların salahiyetlerini arttırmak.
- 6- Memleket dahilinde hiçbir suretle neşriyatta bulunmayarak, neşriyatı kamilen hariçte temin etmek. İstihbarat bültenleri bundan hariçtir.
- 7- Muayyen hücrelerin ve Harici Büro'nun taleplerine rağmen şimdilik illegal bir gazete neşretmeyerek sadece aylık bir bülten neşretmek.
- 8- Hariçte neşriyatı ciddiyetle idare ederek proletarya hikaye ve romanlarına çok kıymet vermek, basit ideoloji eserleri yazmak ve neşrolunan eserlerin tevziini münhasıran merkezin tensib ve tasvibiyle idare etmek.
- 9- Muvaffakiyetle nazar-ı dikkati câlib bir surette devam eden, her şeye rağmen geniş proleter kitleleri içinde hakikaten bir 'şiar' halini alan mesai ve sendikalar kanunu hakkındaki mutalebâtı amele birlikleri içinde faaliyetin vesilesi ve esası yapmak.
- 10- Hariçte yetiştirilecek yeni anasını en azami bir dikkat ve müşkil-pesendlikle seçmek, orada toplu bir Türk kolonisi bulundurmamak ve RKP sekreterliğiyle anlaşarak bu unsurların dağınık şehirlerde stajlarını temin etmek.
- 11- Azami illegalite ve Parti'yi tam bir tesettür altında bulundurmak.” (Akbulut-Ülker,2021;392)

Şevket Süreyya, Komintern'le Ters Düşüyor

Komintern Yakın Şark Sekreterliği'nin aldığı karar uyarınca Mart 1927'de Komintern temsilcisi olarak İstanbul'a gelerek TKP MK toplantılarına katılan Kitaygorodski de 10 Nisan'da Komintern için kaleme aldığı raporunda, Şevket Süreyya ve Ahmet Cevat ile yaptığı görüşmelere dayanarak her ikisinin de Kemalizm'e karşı sağcı bir siyasal tutum içinde olduklarını belirtti ve bu tavrı eleştirdi. (Akbulut-Ülker,2021;30) Kitaygorodski'nin Şevket Süreyya'ya ilişkin değerlendirmesi şöyleydi: “Şevket gerçekten de Halk Partisi'nin siyasetini, ilerici bir partinin siyaseti olarak topyekûn savunmaya yönelik tamamen zararlı bir sapma sergiliyor. Kendisi bu sapmayı gidermekte olduğunu iddia ediyor. Şevket çok gerilerde kalmış, az okuyor, hapis ona da belirli ölçüde ağır damgasını vurmuş. Oysa bu arada o politbüro üyelerinin en aktifi ve en akıllısı.” (Akbulut-Ülker,2021;452)

Şevket Süreyya da 18 Mayıs 1927 tarihinde Nazım Hikmet'e yazdığı mektupta Kitaygorodski hakkında şu değerlendirmeyi yaptı: “Gönderilen zata göre: Biz mahsûr fikriyatlı milliyetçileriz. Ef'âlimizde fikriyatımızda enternasyonalizmin zerresi bile yoktur.” (Akbulut-Ülker,2021;463)

Mete Tunçay, Kitaygorodski ile görüşmesi konusunda Şevket Süreyya'nın 1967 yılında anlattıklarını şöyle aktarmaktadır:

“7 Ocak 1967 tarihinde Sosyalist Kültür Derneği’nde Türkiye’de Solun Tarihi Üstüne verdiğim bir konferanstan sonra, söz alan merhum Şevket Süreyya Aydemir’in söyledikleriyle ilgili. (...) Aydemir, bu dönemde Komintern’le asıl kendisinin çatıştığını ve parti içindeki anlaşmazlığı yerinde soruşturmak amacıyla Türkiye’ye gelen Komintern temsilcisi Kitaigorodski’yi tersleyerek aynı gün geri dönmek zorunda bıraktığını ileri sürüyordu. 1927 davasından sonra, Kadro’yu çıkarmaya başlayarak aşağı yukarı, partiliyen savunduğu görüşleri bu dergi çevresinde sürdürecektlerdi.” (Mete Tunçay, Türkiye’de Sol Akımlar, 1925-1936, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009;62)

Komintern Politika Değiştiriyor

1927 yılında Komintern’in politikalarında köklü bir değişiklik yaşandı.

1927 yılında Komintern’in politikalarını değiştiren iki önemli gelişme, Sovyetler Birliği ile İngiltere arasındaki ilişkilerin bozulması (Mayıs 1927) ve Çin’de Komintern’in o tarihe kadar desteklediği Kuomintang’ın Çinli komünistlere yönelik Şanghay katliamıdır (Nisan 1927). Komintern’in 1928 yılında yapılan 6. Kongresi’ne çok sekter bir ittifak anlayışı damgasını vurdu. Bu tavırda, kapitalist dünyada yaklaşan bir ekonomik buhranın birçok ülkede yeniden devrimci bir durum yaratacağı beklentisi de vardı. Komintern, 1927 yılında, “milli burjuvazi”nin artık devrimci niteliğini yitirdiğini ileri sürerek, milli burjuvaziye karşı da mücadelenin yükseltilmesi gerektiğini savunmaya başladı. Türkiye’yi ve Mustafa Kemal Paşa’yı da bu kapsamda değerlendirdi. Bu süreçte Sovyetler Birliği Komünist Partisi yönetimi içinde Stalin’in tartışılmaz ağırlığı da ön plana çıktı.

Bu konu Erden Akbulut ve Mete Tunçay tarafından şöyle ifade ediliyor:

“KEYK’in (Komünist Enternasyonal Yürütmesi Komitesi,YK) ve dolayısıyla Doğu Sekreterliği’nin ulusal kurtuluş savaşlarında milli burjuvazinin komünist partileri tarafından desteklenmesi politikası, esas itibariyle 1927 yılında Kanton ayaklanmasının bastırılmasına kadar sürüyor ve ancak ondan sonra Stalin’in dolaysız direktifiyle değişikliğe uğruyor. Bildiğimiz gibi bunun TKP’ye yansması da 1927 Temmuz’unda Dr.Şefik Hüsnü’nün Moskova’dan gelerek ‘Menşevik’ olarak nitelenen Vedat Nedim-Şevket Süreyya ağırlıklı Merkez Komitesi’ne alternatif, KUTV (Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi, YK) kadrolarıyla ‘Bolşevik’ bir merkez kurulması olacaktır.” (Akbulut-Tunçay,2013;8)

Bu gelişme, Komintern ve Sovyetler Birliği yönetimi ile yakından temas içinde olan TKP Harici Bürosu ile Türkiye’deki TKP Merkez Komitesi arasında sorunlar çıkmasına yol açtı. “22 Mayıs 1927’de yapılan MK toplantısının ardından doğrudan Yakın Doğu Sekreterliği’ne gönderilen 25 Mayıs 1927 tarihli yazı, başta Dr. Şefik Hüsnü olmak üzere Harici Büro’yla yaşanan sorunları açık bir biçimde ortaya koyuyor ve Harici Büro’nun MK’ye karşı Viyana Konferansı kararlarıyla tanımlanmış görevlerini yapmadığından söz ederek Harici Büro hakkında alınmış karar bildiriliyor. Öncelikle ‘Parti’nin işâası’ (duyurulması, tanıtılması,YK) konusunda MK içinde herhangi bir tartışma olmadığına altı çiziliyor; bunun başarıyla yürütülmesi sonucu Parti’nin üye sayısının arttığı belirtiliyor.” (Akbulut-Ülker,2021;479)

Başında Şefik Hüsnü’nün bulunduğu TKP Harici Büro, Komintern politikalarında yaşanan değişim sonrasında, Şevket Süreyya’nın 11/12 Aralık 1926 tarihli mektubu üzerine, 15 Haziran 1927 tarihli toplantısında Türkiye’deki TKP Merkez Komitesi’nin lağvedilmesine, ülke içinde bir teknik büro, yurtdışında veya ülkede de dar bir siyasi büro kurulmasına karar verdi ve Komünist Enternasyonal’e bu kararın onaylanması için başvurdu. Ancak Komintern, TKP yönetiminin Harici Büro’ya devredilmesi talebini kabul etmedi; Şefik Hüsnü’nün Komintern yetkili temsilcisi olarak Türkiye’ye gönderilmesini onayladı.

“Dr. Şefik Hüsnü Harici Büro kararları üzerine harekete geçerek KEYK’de (Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi,YK) Buharin’e ve Yakın Şark Sekreterliği’nde Petrov’a, MK’nin dağıtılmasıyla TKP’nin ideolojik ve politik yönetiminin Harici Büro’ya bırakılmasını talep eden bir başvuru gönderir. Bu başvuruda teknik yürütme komitesinin kuruluş ve işleyiş süreçleri hakkında izlenecek prosedür açıklanırken, Dr. Şefik Hüsnü’nün Komintern adına yerinde uygulama göreviyle Türkiye’ye gitmesi gereği belirtilmiştir. 2 Temmuz 1927 tarihli yanıt, TKP yönetiminin Harici Büro’ya devrini kabul etmese de MK’de değişiklik yapılması gereğini belirterek Dr. Şefik Hüsnü’nün Türkiye’ye Komintern yetkili temsilcisi olarak gönderilmesini onaylamıştır.” (Akbulut-Ülker,2021;31)

Şefik Hüsnü, Türkiye'ye gelmeden önce, 5 Ağustos 1927 tarihli raporunda, TKP kadroları hakkındaki görüşlerini ve olası hareket tarzını "çok gizli" notuyla Komintern'in hem Doğu, hem de Balkan sekreterliklerine bildirdi. Raporda şöyle deniyordu: "Aşağıdaki yoldaşlar, sosyal demokrat ideolojik yozlaşmaları ve Komintern'e bağlılıklarındaki eksiklik nedeniyle MK'den ivedi olarak uzaklaştırılmalıdır. Yönetici rolü oynama niteliğine sahip ve tam bir güvene layık değiller." İsmi sayılan kişiler de, Vedat Nedim, Şevket Süreyya, Salih Hacıoğlu, Hamdi Şamilof, Elektrikçi Nuri ve Mahmut idi. (Akbulut-Ülker,2021;493)

Şefik Hüsnü, 28 Ağustos 1927 tarihinde Türkiye'ye geldi ve TKP Merkez Komitesi dışında ayrı bir yapı oluşturarak, Komintern'in talimatları doğrultusunda bazı eylemlere girişti. TKP Merkez Komitesi'nin bilgisi dışında, hükümeti eleştiren bir bildiri tütüncüler arasında dağıtıldı.

Bundan sonraki gelişmeyi Fethi Tevetoğlu şöyle anlatmaktadır:

"Beyannamelerin Merkez Komitesi malûmatı dışında, Şefik Hüsnü tarafından şahsen dağıtılması üzerine, zabitanın ciddiyet ve ehemmiyetle meseleye el koyduğunu sezen Vedat Nedim, tanıdığı siyasi kısım baş memurlarından Şinasi Bey vasıtasıyla komünist arkadaşları hakkında ifşaatla bulunacağını Emniyet'e bildirmiştir.

"Şinasi Bey'in raporu üzerine celbedilen Vedat Nedim, Komünist Fırkası'na girişini ve fırkanın şimdiye kadar geçirdiği safhaları, Merkez Komitesi azalarının kimlerden ibaret bulunduğunu bir bir ifşa etmiş; beyanlarını te'yid eden kendi el yazısıyla bir de rapor vermiştir. Vedat Nedim, ayrıca Türkiye Komünist Fırkası'nın Ankara, Eskişehir, Adana ve İzmir'deki teşekküllerini de açıklamış. (...)

"Vedat nedim, ifadesinde: (...) 'Moskova ve Haricî Büromuz bizden daha fazla faaliyet ve tahrikât istediler; gazetelere aksedecek faaliyetler göremeyince de Üçüncü Enternasyonal Merkez-i Umûmisi'nden muntazaman gönderilen 1000 dolarlık tahsisat kesildi,' demiştir." (Fethi Tevetoğlu, Türkiye'de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler, 1910-1960, Ankara, 1967;399)

Emniyet'e başvuran TKP Merkez Komite Sekreteri Vedat Nedim'di. Şevket Süreyya'nın bu süreçte herhangi bir sorumluluğu yoktu. Vedat Nedim'in Emniyet Müdürlüğü'ne başvurması konusu, İsmail Bilen'in (Laz İsmail), "Muvakkat Merkezi Komite Katibi Marat" imzasıyla Komintern'e gönderdiği mektupta şöyle anlatılmaktadır:

"Son vaziyet şu şekildedir:

"1. Yapılan tevkifat provokasyondan doğmuştur.

"2. En büyük provokasyonu 'provokatör' 'Vedat' yapmıştır. Fırkanın kâtibi provokatör olursa vaziyetin vahametini siz takdir edersiniz.

"3. Doktoru doğrudan doğruya Vedat haber verdi ve tutturdu.

"4. Vilayet Komitelerinin tevkifine en büyük sebep 'Vedat'ın polise 'itirâfâkım' diye yazdığı rapordur. Bu raporda arkadaşların isimleri, teşkilâtların şekilleri zikredilmiştir. (...)

"6. Vedat şimdi polise hizmet ediyor. Hatta hastaneye kaldırıldı diye polis Vedat'ı serbest bırakmıştır. (...)

"8. Vedat'tan başka iki kişi daha var ki: Birisi İstanbul 'V.K.'sinden İbrahim, ikincisi de Fahri'dir. Bunlar da bütün bildiklerini söylediler. Bütün söylediklerini işkence neticesi söylememişler çünkü: Bunlara dayak atmadılar. (...) Arkadaşların, Doktorun bu kadar haşin işkencelere maruz kalmaları hep provokasyondan oldu. Provokasyon olmasaydı hiç kurban verilmeyecekti. (...)

"10. Gazetelerde gördüğünüz küfürlü sözleri Vâlâlar, Nizamettin Nazifler para mukabilinde yazıyorlar. Bu noktayı bilhassa kaydediyoruz. Aramızdan ayrılanlar nereye düşüyorlar. (...)

"13. Vedat yalnız arkadaşları ele vermekle kalmadı. Bir çok da kendisinde mevcut vesaiki polise vermiştir. Bu cihet de Doktoru çok fena vaziyete sokuyor." (Atasoy, Emel Seyhan, 1928 TKP Davası, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2008;150-151)

TKP tutuklaması 25 Ekim 1927'de başladı ve yapılan yargılamadan sonra karar 23 Ocak 1928'de açıklandı.

Şevket Süreyya mahkeme sorgusunda Marksizm'i savundu ve görüşlerini şöyle açıkladı:

"'Marksizmi kabul ediyor musunuz?' sorusuna yanıtı: 'Evet, Marksizme taraftarım. Çünkü o zaruretlerin bir emridir.'

"Bu günkü sınıf mücadelesi deyince burada bir dakika tevakkuf etmek lzım gelir. Garp'taki sınıf mücadelesini nazar-ı dikkate alınca komünizm limlerinin efkrının doğru olduğu meydana çıkar. Fakat Şark milletlerine, esir ve yarı esir milletlere gelince, istikllini kazanan Türkiye'nin milli kurtuluş hareketleri bu esir ve yarı esir memleketlere bir numune olacaktır. Türkiye'nin milli kurtuluş hareketi bana pek yüksek gelir.

"Ben bir Türk ve bir Marksist olmak itibarıyla söyleyebilirim ki bu memlekette komünizm faaliyeti nihayet-n-nihaye iş kanunlarının tanzimine, sendika kanunlarının tanzimine ve grevlerin idaresine inhisar edebilir ki esasen demokrat bir hkmetin de bunlarla meşgul oldukları mesaidendir. Bu sebeptendir ki gizli bir komünist teşkilatı yapılması manasızdır. Kanaatlerimi huzur-ı linizde de aynı cesaretle müdafaa etmekten beni alıkoyacak hiçbir kuvvet yoktur. Eğer Türkiye'de bir komünist partisi teşkili imknı olsa ve bu teşkilatın yapılması bir zaruret olsa tekrar cesaretle iddia ediyorum ki ben bu gizli fırkayı bizzat teşkil ederdim.

"Bu gün cihandaki düşmanlarımız huzurunda iddia ediyorum, Türkiye'de gizli bir komünist fırkası teşkilatı yapmaya lüzum yoktur. Burada sermayenin yüksek şekli esasen devlet sermayesi şekline gidiyor. Ben kendi mukadderatımı ifnya değmeyecek kadar böyle mevzular için tehlikeye atmak istemem." (Atasoy, Emel Seyhan (der.), 1928 TKP Davası, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2008;83-84)

1928 yılında yapılan yargılamada verilen cezalar çok düşüktür. İstanbul grubundan 27 kişi yargılandı. 16 kişi beraat etti, 11 kişi ceza aldı. Şefik Hüsnü, İstiklal Mahkemesi'nden kalan dava nedeniyle 1 yıl 4 aya mahkûm edildi. Ceza alan diğer 10 kişinin 4' 4 aya, 6'sı üç aya mahkûm edildi. Vedat Nedim'in 4 ay olan cezası 2 ay 20 güne indirildi. İzmir grubunda 7 kişi yargılandı. Hepsisi 3'er ay hapse mahkûm edildi. Adana grubunda 14 kişi yargılandı. 5'i 3'er ay hapse mahkûm edildi. Bunların ikisinin cezası 2,5 aya ve 1,5 aya indirildi. 9 kişi beraat etti. Gıyaben yargılanan 7 kişinin 3' 4'er ay, 4' 3'er ay hapis cezasına arpıtıldı. (Tunçay,Mete, "Sunuş", Atasoy,2008;8-9)

Komintern politikalarında 1927 yılındaki değişiklik sonrasında Şefik Hüsnü'nn Kemalizm'e yönelik eleştirileri haklı gözüktü. Şefik Hüsnü'nn Komintern'e gönderdiği 10 Mart 1928 tarihli raporda Şevket Süreyya eleştiriliyordu. "Dr. Şefik Hüsnü'nn uzun raporunda karşımıza çıkan en dikkate değer noktalardan biri, Kemalizm'e ilişkin Şevket Süreyya'nın görüşleriyle taban tabana zıt görüş ve eleştirileridir. Ona göre kapitalizmin Türkiye'deki gelişme dinamikleri milli burjuvaziyi giderek dış sermayeye daha da yaklaşmaya itmektedir. Bu nedenle Kemalistler 'siyasi istiklal hattından adım adım gerileyecekler ve birkaç sene zarfında beynelmilel mali sermayenin tabiiyeti altına gireceklerdir' ". (Akbulut-lker,2021;34)

Şevket Süreyya, yargılama sonrasında eski TKP'den kopmadı.

Şevket Süreyya ve TKP Merkez Komitesi'ndeki arkadaşları 3 Mayıs 1928 tarihinde Komintern'e bir mektup gönderdiler. Mektupta, TKP Merkez Komitesi'nin Vedat Nedim'in ayrılmasından sonra yeniden oluşturulduğu belirtiliyordu. Şevket Süreyya tarafından kaleme alındığı düşünülen bu mektup aşağıda sunulmaktadır:

"Komintern'in Doğu ve Balkanlar Seksiyonu Sekreterliği'ne

"Değerli Yoldaşlar,

"TKP MK, son tutuklamalardan sonra sizinle iletişimini kaybetti. Gerçekten de bu iletişim ve ilişkiler, tutuklamalardan önce de bizi tatmin etmekten uzaktı. Buna rağmen MK, Doğu Seksiyonu ile düzenli iletişim için elinden gelen çabayı gösterdi.

"Kitaygorodski yoldaş Komintern murahhası olarak İstanbul'dayken onunla sıkı bir ilişki işindeydik.

"Kitaygorodski yoldaşın Moskova'ya hareketinden kısa süre sonra, son tutuklamalar yapıldı.

"zgrlğmze kavuşur kavuşmaz, mahkeme önündeki tutumu nedeniyle genel sekreterini (bu yoldaş Asım, eski sekreter, 1925 tutuklamaları sırasında Dr. Tahir yoldaş ve Komintern tarafından seçilmişti) uzaklaştıran MK gerçek unsurlarıyla, yani provokasyonun dışında kalmış olanlarla yeniden oluştu ve biçimlendi.

"MK'nin amacı şuydu: 1) Tutuklamalarla sarsılan parti örgütlerinin eşgüdümünü sağlamak; 2) İlişkileri ve iletişimi yeniden kurmak; tutuklanmamış yoldaşların faaliyetini MK etrafında toplamak ve düzenlemek.

"Parti düzeninin gerektirdiği bu temel faaliyetlerden sonra, Parti kongresinin çağırılması sorununu ortaya koyduk. Ne var ki biçimsel yanlar konusunda Muvakkat Komite'yle birtakım sürtüşmeler yaşadık. Bununla birlikte MK ile 'Muvakkat Komite'nin en sorumlu yeleri sorunu dostane bir biçimde çözüme kavuştırmaya çalışıyorlar.

"Sorunun temeli şudur: 1925 Kongresi ve birçok aktifler konferansından bu yana yetki ve otoriteye sahip MK, bu otoritesini yalnızca yeni bir kongre tarafından seçilmiş yeni bir MK'ye devretmek istiyor.

"İnanıyoruz ki MK'nin çoğunluğunun özgürlüğüne kavuşmasından sonra 'Muvakkat Komite'nin görevleri son bulmuştur.

" 'Muvakkat Komite' tasfiye edilmelerini kabul etmiyor ve Komintern'in talimatını almaları gerektiğini söyleyerek bizi protesto ediyor ve faaliyetlerini sürdürüyor.

"Bu görüş ayrılıklarına rağmen, Kongrenin çağrılması gibi en acil amaca ulaşmak ve yeni yanlış anlamalara yer bırakmamak için şu uzlaşmacı yolu önerdik: "Muvakkat Komite" faaliyetine devam ederken, Kongreyi toplamak üzere karma ve teknik bir komite oluşturmak.

" 'Muvakkat Komite' bu öneriyi reddetti ve bize sizin gönderdiğiniz belgesel bir mektup göstermedi.

"Sizin talimatlarınız gelinceye kadar, sorumlulukları 'Muvakkat Komite'ye bırakma kararı aldık.

"Şu kesin kaniya sahibiz ki, sorunun nihai çözümü sizin talimatlarınıza ve Kongre çağrınıza bağlıdır.

"Size bu mektubu, kişisel işleri için Moskova'ya hareketi arifesinde olan Salih [Hacıoğlu] yoldaş aracılığıyla gönderiyoruz,

"MK, tutuklamalardan önce bu yoldaşın uzun bir süre Türkiye'de bulunmaması kararını zaten almıştı.

"Salih geri dönmeyeceğinden, tarafımızı temsil hakkı yoktur.

"Türkiye'de komünist hareketin gelişimiyle ilgili birçok önemli sorunu çözmek için, sizinle daha yakından görüşmeyi gerekli buluyoruz.

"Yukarıda belirtilen sorunlarla ilgili görüşlerimiz uzun bir illegal çalışmanın ve özellikle son olaylardan edindiğimiz deneyimlerin sonucudur.

"Talimatlarınızı bekliyoruz, mektuplarımızı MK'den 'Ma...' Yoldaşın takma adı 'Bektaş' olarak imzalayacağımızı bildiririz.

"Yoldaşça selamlar

Bektaş [Hemşinli Mahmut]" (Akbulut-Ülker,2021;630-631)

Eski TKP yöneticilerinden Salih Hacıoğlu 12 Mayıs 1928'de Moskova'ya ulaştı ve söz konusu mektubu Komintern'e ilettili. Ancak bu mektubu götürdüğü için Komintern kararıyla TKP'den ihraç edildi (Akbulut-Ülker,2021;630).

İsmail Bilen, 3 Ağustos 1937 tarihli raporunda Salih Hacıoğlu için şunları yazıyordu: "Likidator SEKA'da provokatör Vedat Nedim ve Şevket Süreyya'nın tarafını tutmuştur. 1928'de Likidatör SEKA lağvedildikten sonra, provokatör Hamdi Şamilof ve Şevket Süreyya ile beraber Muvakkat Merkez Komitesi'ne karşı muhalefete geçmiştir. Bundan ötürü Türkiye Komünist Partisi'nden kovulmuştur." (Erden Akbulut-Erol Ülker, *Hafî TKP ve THIF Genel Sekreteri Salih Hacıoğlu*, Sosyal Tarih Yayınları, İstanbul, 2020;161)

Bir başka raporda da şöyle denmektedir: "KEYK'ye TKP'nin eski MK üyelerinden renegatlar (döneler) grubu yöneticisi Şevket Süreyya'nın bir mektubunu getirmiş olduğu için Salih Hacıev TKP MK kararıyla 1928'de TKP'den ihraç edilmiştir." (Akbulut-Ülker,2020;165) Salih Hacıoğlu TKP üyeliğine 1939 yılında yeniden kabul edildi. 1949 yılında tutuklandı ve 1 Mart 1950 tarihinde 10 yıl hapse mahkûm edildi. 1954 yılı Nisan ayında, Altay ilindeki "emek kampı"nda kalp yetmezliği nedeniyle öldü. SSCB Yüksek Mahkemesi Askeri Heyeti tarafından 27 Şubat 1956 tarihinde aklandı. (Akbulut-Ülker,2020;184)

Salih Hacıoğlu'yla da bir görüşme yapan Muvakkat Merkez Komitesi Sekreteri İsmail 7 Mart 1928 tarihli bir raporla değerlendirmelerini Doğu Sekreterliği'nden Petrov'a bildirdi. Raporun bazı bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

"2- Eski 'SeKa' hâlâ mevcudiyetini muhafaza ettiğini müdafaa ederek engeller çıkarmak istiyor. Bu arkadaşlar çalışmak istemekten ziyade harekate mani oluyorlar. Daha doğrusu önümüzde pasif bir mukavemet yapıyorlar. Eski 'SeKa'yı teşkil edenlerin lüzumsuz hareketlerine ancak fırkanın formalitesi ile cevap vermek mecburiyetinde kalıyoruz. Çünkü bunlar, bugün, arkadaşlar arasında dedikodudan başka bir iş görmüyorlar.

"Eski 'SeKa'yı teşkil eden arkadaşlarla temasa geldik. Bu arkadaşlara 'Muvakkat Merkezi Komite'ye neden lüzum hasil olduğunu izah ettik, hatta: 'Muvakkat Merkezi Komite'nin Komintern tarafından tasdik edilmiş olduğunu da söyledik. Önünde duran meselelerin neden ibaret olduğunu da ilave ettik. (...)

"Ortada cascavlak Şevket, Hamdi, Salih ve Kazım kalıyor ki, bunlar:

"Yapılan hareketin serserice yapılmış bir iş olduğunu söylüyorlar. Bugünkü faaliyet tarzını tasvip etmiyorlar. Aktif faaliyet sahasına atılmaktan ziyade eskisi gibi hareket etmeyi düşünüyorlar. Hülâsa: Yine sudan teşkilat şekilleriyle bağlanıp havyar kesmek istiyorlar. Bunların Menşevik görüşleri üzerinde durmak istemiyoruz. Bunların bugünkü görüş zaviyelerinin neler olduğunu diğer bir rapora bırakıyoruz. Yalnız şunu söyleyebiliriz ki bunlar açıktan 'legalite'ye yol tutmuşlardır.

"Eski MK namına Şevket bize şu teklifte bulundu:

'1. Biz sizin yapacağınız hareketlerden üzerimize mesuliyet kabul etmeyiz.'

'2. Bize karşı açtığınız mücadeleye nihayet veriniz. Hatta her iki taraf buna nihayet vermeliyiz.'

'3. Bugünkü hareketi idare için; bir kişi eski 'SeKa'dan, bir kişi 'Muvakkat Merkez'den ve bir kişi de orta yerden alarak (kongreye kadar faaliyet için) bir komite vücuda getirelim.'

'4. Nihayet mademki Muvakkat Merkezi Komite Komintern tarafından tasdik edilmiştir, Komintern bunu bize resmen bildirsin. Biz bu tebliği alıncaya kadar kendimizi merkez olarak tanıyoruz fakat muvakkat bir zaman için faaliyette bulunmayacağız.'

"Buna karşı biz, Muvakkat Merkezi Komite'nin bütün hareketi idareyi kendisinde topladığını, kongreye kadar faaliyeti sevk ve idare edeceğini bildirdik. Eski 'SeKa'yı teşkil eden arkadaşların birer fırka uzvu olarak teşekkül eden merkezin emrinde çalışmak mecburiyetinde olduklarını söyledik." (Akbulut-Ülker,2020;150-152)

Şevket Süreyya'nın TKP yöneticisi olarak yaptığı girişim üzerine Komintern Doğu Sekreterliği bir karar aldı. Kararla, Şevket Süreyya ve arkadaşlarının Merkez Komite üyeliği sıfatının kaldırıldığı duyuruldu:

"TKP Muvakkat Merkezi Komitesi'ne

"Aziz yoldaşlar;

"Şark-ı Karib Şubesi, Komintern nezdindeki Fırka mümessilinin vuku bulan teklifi üzerine bir taraftan tevkifatın Fırka rehber organının muhtevasını tamamen legalize etmesi ve diğer taraftan da eski TseKa ekseriyetinin Menşevik-likidatör inhirafları ve Komünist Enternasyonalinin Fırka konferansının prensip ve kararlarına inkıyad ve mutavaatı reddetmeleri ve bunların tatbikinden içtinap ve imtina eylemeleri sebebiyle ve Ş. [Şevket Süreyya], H. [Hamdi Şamilof], S.H. [Salih Hacıoğlu], F. [Faik], M. [Mahmut]. Elk, [Elekrikçi] Nuri kendilerinden TseKa azalığı sıfatının refedilmiş bulunduğunu eski TseKa azalarını haberdar etmenizi rica eder. K. selamlarıyla." (Akbulut-Ülker,2021;633)

Komintern'in bu kararıyla Merkez Komite üyeliği 1928 yılında sona erdirilmiş olan Şevket Süreyya'nın bir süre sonra TKP üyeliğinden de ayrıldığı anlaşılmaktadır.

Ancak bu yazışmalardan da görüleceği gibi, **Şevket Süreyya'nın TKP Merkez Komitesi üyeliği 1928 yılı ortalarına kadar sürdü. Şevket Süreyya, 1927 tutuklanması nedeniyle Komintern tarafından suçlanmadı.** Komintern'in 1927 yılında yaşadığı politika değişikliği sonrasında, TKP'de Şevket Süreyya'nın bağımsızlıkçı ve milliyetçi çizgisine ve Kemalist Devrim'i destekleme anlayışına hayat hakkı tanınmadı. Şefik Hüsnü'nün önderliğindeki eski TKP ise Sovyetler Birliği'nin dış politikasının bir aleti olarak, Sovyetler'e bağlı ve bağımlı bir çizgi sürdürdü ve oradan gelen maddi olanaklarla çok sınırlı bir faaliyet gösterdi. Bu nedenle de halkın gözünde bir itibara sahip olamadı. Şevket Süreyya, "sosyalizme yönelik kapitalist olmayan yol" stratejisini 1931 yılında Türkiye'de gündeme getirdi, 1932-1934 döneminde ideolojik önderliğini yaptığı *Kadro Dergisi'*nde ve 1932 yılında yayımladığı *İnkılâp ve Kadro* kitabında savundu. Şevket Süreyya'nın 1924-1934 döneminde görüşlerinde bir istikrar vardır. Bu anlayış 1962 yılında *Yön Dergisi'*nde Türk Sosyalizmi konusunda yazdığı yazılarda tutarlı bir biçimde sürdürüldü. Şevket Süreyya **DÖNEK** değildir; bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokrat bir sosyalistti.